

צוואות וירושות: כל מה שצריך לדעת

מה הם מעגלי הקירבה שהחוק קבע ליורשים? מי ישלם את חובותיו של הנפטר? מה הן עילות ההתנגדות לצוואה? והכי חשוב: האם ניתן לשמור על שלמות המשפחה? עו"ד רות דיין-וולפנר, מומחית לדיני ירושה: "הדרך היחידה למנוע סכסוכי ירושה היא להיערך אליהם מבעוד-מועד" | שרלי שטרית

או שרואה עצמו כעומד למות בנסיבות המצ"דיקות זאת, רשאי להצהיר מהי צוואתו בפני שני עדים המבינים את שפתו - ועליהם לערוך זכרון-דברים בסמוך ככל האפשר לארוע, לחתום עליו ולהפקידו אצל הרשם לענייני ירושה. בניגוד לסוגי צוואות אחרים, גם הנהנה מהצוואה יכול להיות עד לה. צוואה כזו בט"ל אם המצווה לא הלך לעולמו תוך 30 יום ממועד עריכתה.

מהו התוקף של צוואה שכן משפחה מציג אכל אין לה העתק, אישור או עד בשום מקום?
"חוק הירושה מאפשר להגיש לרשם לענייני ירושה העתק צוואה, אולם יש לצרף לבקשה תצהיר המעיד על המאמצים שעשה כדי לאתר את הצוואה המקורית. כמו כן, עליו להוכיח כי המוריש לא פעל להשמדת הצוואה ובכך הביע עמדתו כי אין לקיים את הוראותיה".

באשר לצוואה המדירה יורשים מסוימים, אך אלו טוענים שנכללו בצוואה אחרת, מוקדמת יותר, אומרת עו"ד דיין-וולפנר: "הכלל הוא שיש לקיים את הצוואה המאוחרת, אלא אם יש סיבות להתנגד לה. יורשים שמבקשים לקיים צוואה מוקדמת, צריכים להגיש התנגדות למתן צו קיום הצוואה המאוחרת, ולהוכיח שיש עילה לפסול את הצוואה המאוחרת".

האם ניתן לבטל צוואה בטענה לחוסר הגינות או בגלל שנכתבה בכתב יד?

"הוראות הצוואה אינן חייבות להיות הוגות. אדם רשאי לקבוע בצוואתו חלוקה לא מאוזנת של רכוש, להדיר את יורשיו הטבעיים מעזבונו, או לקבוע כל הוראה 'לא הוגנת' שהוא חפץ, ובלבד שהוא היה כשיר לערוך את הצ"וואה ושאינו עילה לבטלה. באשר לצוואה בכ"תב יד: זו אחת הצורות המוכרות בחוק לעריכת צוואה - ובלבד שהיא נכתבה בכתב ידו של המוריש והיא נושאת תאריך וחתומה. בהיעדר פגם חיצוני בה, עילות ההתנגדות לה הן כמו בכל צוואה אחרת".

צוואה והסכם ממון גם יחד. עו"ד דיין-וולפנר | צילום: יח"צ

כותו של הנהנה בעריכת הצוואה היא אחת העילות לפסול צוואה, וכך גם אונס, איום וטעות. כאשר הזוכה על פי צוואה משפיע על המצווה לערוך אותה לטובתו באופן בלתי הגון, זוהי עילה לתנגדות לצוואה. סממן ברור להשפעה בלתי הוגנת הוא ניתוק המצווה מכל קרובין, או תלות חריפה של המצווה בזוכה על פי צוואה".

איזה מקרים מהווים גם הם עילת התנגדות לצוואה?

"אחת העילות העיקריות להתנגדות לצוואה היא כאשר מבחינה צורנית נופל פגם מהותי בצ"וואה. אם היא לא נכתבה בכתב ידו של המצווה, למשל, או שהעדים לא היו כשרים, או שלא בדקו בפועל האם זו אכן צוואה והאם המצווה מאשר ומבין שהוא חותם על כתב צוואה. ניתן להתנגד לצוואה גם מבחינה מהותית, בהיעדר כשירות לערוך אותה. כלומר, אם מוכח שעורך הצוואה היה דמנטי או חולה באלצהיימר, ולא יכול היה להבין את טיבה".

האם צוואה בעל-פה של אדם על ערש דווי קבילה?

"אכן, בהתקיים תנאים מסוימים שנקבעו בחוק הירושה. החוק קובע שמי שעומד למות,

הנשאר בחיים כאילו המוריש ציווה לו מה שהנשאר בחיים היה מקבל בירושה על פי דין אילו היו נשואים זה לזה, והוא כשאינן הוראה אחרת, מפורשת או משתמעת בצוואה שהשאיר המוריש".
"בעניין ירושת בן זוג", מדגישה עו"ד דיין-וולפנר, "אין חשיבות לשאלה מה היתה מערכת היחסים בין בני הזוג, ואף לא לעובדה שהם חיו בנפרד בעת מותו של המוריש. עם זאת, כדי להכיר בזכותם של ידועים בציבור לרשת, יש להוכיח כי בעת הפטירה נתקיימו שלושת התנאים המפורטים בחוק הירושה - קיום חיי משפחה, במשק בית משותף, וכאשר איש מהם לא היה נשוי לאחר".

החוק חד וברור, ובכל זאת מתגלות מחלוקות משפטיות. מה עשתך?

"לערוך עם בת הזוג הסכם ממון המבהיר את אופן חלוקת הרכוש, וגם צוואה מפורשת הקובעת את זהות היורשים ואופן חלוקת העיזבון. חשוב לזכור: הסכם ממון לבדו אינו מספיק, ויש להקפיד על עריכת צוואה והסכם ממון גם יחד".

מדוע?

"מפני שגם אם הסכם הממון קובע הפרדה רכושית מוחלטת והיעדר כל זכות רכושית לבת הזוג הידועה בציבור - בהיעדר צוואה היא תישחצת מהרכוש השייך למנוח, וילדי יחלקו במחצית הנוותרת. באותה מידה, גם צוואה לבדה אינה מספיקה, מכיוון שגם אם המנוח ערך צוואה שבה הוריש את כל רכושו לילדיו בלבד, בהיעדר הסכם ממון תוכל הידועה בציבור להגיש תביעה נגד העיזבון ולטעון לזכויות רכושיות בו, מכוח טענות שיתוף רכושי בינה לבין המנוח".

האם מותר לעזור בעריכת הצוואה?

"אסור לעזור לערוך או לנסח צוואה עבור המוריש. מותר לסייע לו להגיע אל מנסח הצ"וואה, אם הוא מבקש זאת, אולם על מנת להבטיח שהוראות הצוואה יהיו מבוססות על רצונו החופשי של המוריש - יש להקפיד להישאר מחוץ לחדר ולהימנע מלהתערב בניסוח. מעורר

וק הירושה קובע ש"במות אדם עור"בר עזבונו לירושיו", ואם המנוח לא הותיר אחריו צוואה - יורשים אותו קרוביו בהתאם להוראות החוק. לכאורה, חוק פשוט וברור. בפועל, מקור לסכסוכים שמפלים משפחות. "הדרך היחידה למנוע סכסוכי ירושה היא להיערך אליהם מבעוד-מועד", קובעת עו"ד רות דיין-וולפנר, מומחית לדיני ירושה, "וכשאין צוואה, בן או בת הזוג יורשים מחצית מהרכוש וכל הילדים מתחלקים בחלקים שווים במחצית הנוותרת".

לפי חוק הירושה, נחלקים היורשים ל-3 דרגות: במעגל הראשון - בני הזוג, ילדי המוריש ונכדיו; במעגל השני - הוריו ואחיו; ובמעגל השלישי - סבו וסבתו (הורי הוריו) ודודיו. אם המוריש הותיר אחריו קרובים מדרגה ראשונה, אין לקרובים בים בדרגות האחרות כל זכות לירושה. בהתאם, אם יש רק יורש מדרגה שנייה, אין לקרובים מדרגה שלישית כל זכות לירושה; ובאין יורשים - המדינה היא היורשת, על פי דין.

האם ילד מאומץ יכול לרשת רכוש מהוריו המאמצים?

"זכויותיו של ילד מאומץ שוות לאלה של ילד ביולוגי - לכל דבר ועניין. דהיינו, תוצאות האימוץ מביאות לניתוק מוחלט בין הילד המאומץ למשפחתו הביולוגית, והוא חלק בלתי נפרד ממשפחתו המאמצת. לשם זכייה בירושה, עליו להוכיח כי אומץ כדין באמצעות צו אימוץ של בית המשפט. אימוץ בפועל ללא תוקף חוקי, גם אם נמשך שנים ארוכות, אינו מקנה זכויות ירושה".

בין הילדים לבין הידועה בציבור

חוק הירושה מקנה לידועים בציבור מעמד של בני זוג נשואים לצורך ירושה: "איש ואשה החיים חיי משפחה במשק בית משותף, אך אינם נשואים זה לזה, ומת אחד מהם ובשעת מותו אף אחד מהם לא היה נשוי לאדם אחר, רואים את